

-7-

EVOLUTIE VAN HET BROEDBESTAND VAN DE GRAUWE KLAUWIER (*LANIUS COLLURIO*) IN NOORD-LIMBURG EN HET VOORKOMEN OP DE ST-MAARTENS- HEIDE TE BREE

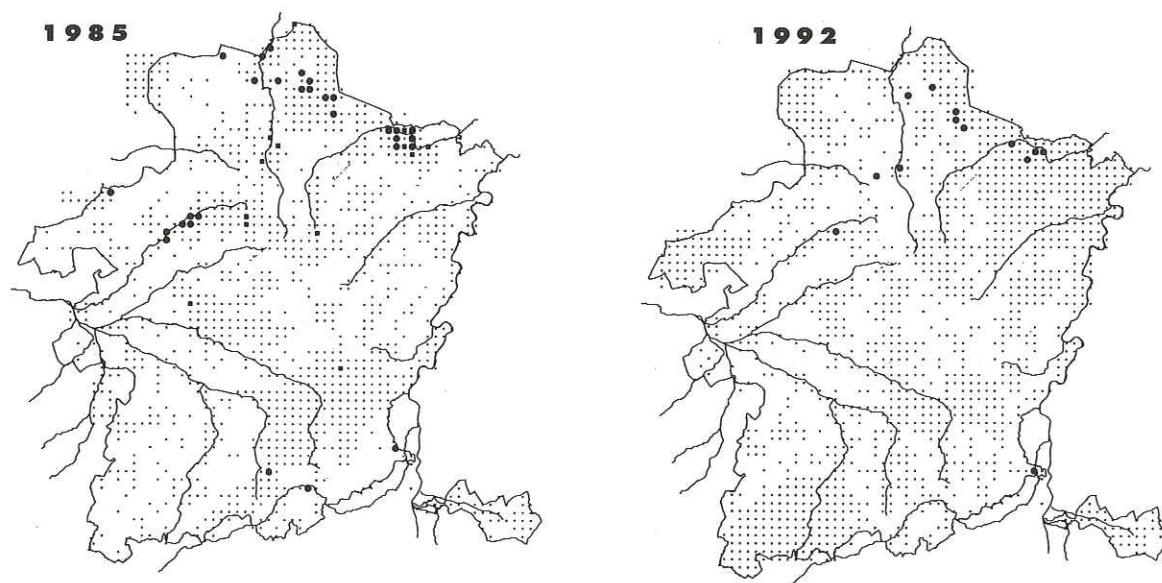

Patrick Hermans
Bosstraat 24
B.- 3960 Bree

Foto: H. Lehaen

De Grauwe Klauwier (Lanius collurio) is het laatste decennium uit bijna alle gekende Limburgse broedgebieden als broedvogel verdwenen. De achteruitgang van het Limburgse broedbestand heeft zich ingezet vanaf de jaren zestig en bereikte in 1992 met zes à zeven broedparen een historisch dieptepunt (Hermans, 1994), terwijl er nu acht à tien koppels zijn. De enige levensvatbare populatie in Vlaanderen bevindt zich thans nog op de St-Maartensheide te Bree. Hier wordt

getracht door het plan "Grauwe Klauwier" om de populatie niet alleen te handhaven maar ook uit te breiden. De soort broedt hier in een vrij uitgestrekt oud kultuurlandschap. Het handhaven van de Grauwe Klauwier als jaarlijkse broedvogel op deze plaats vraagt een specifiek beheer.

Figuur 1
Vergelijking van bezette km-hokken in de 2 atlasperiodes (1985) en (1992) (Hermans, 1994)

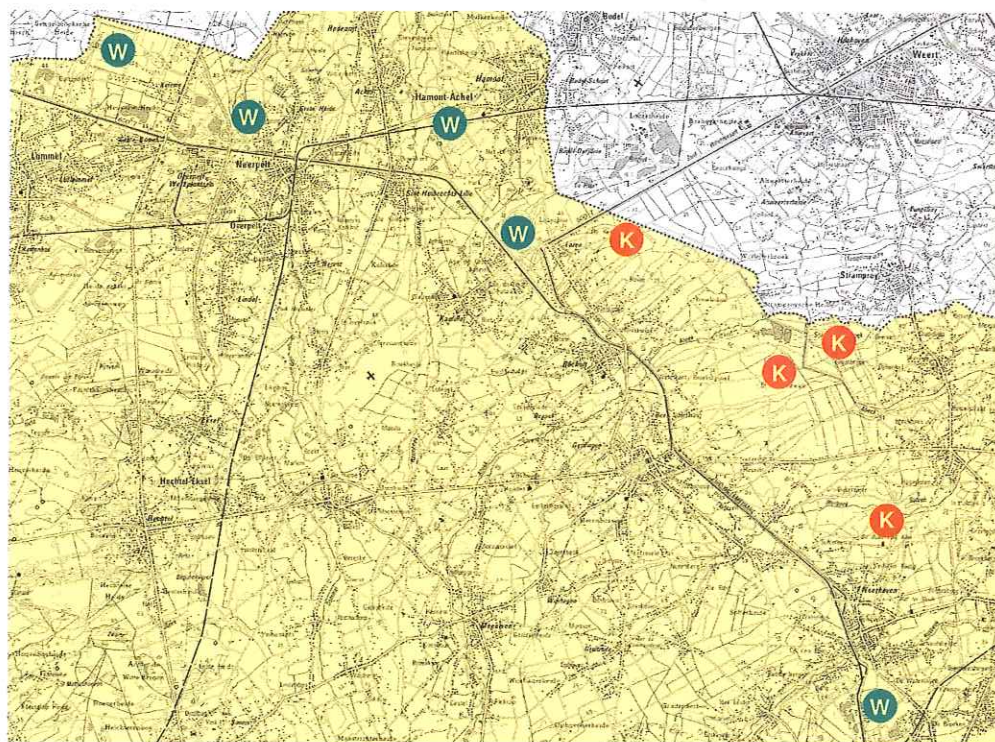
EVOLUTIE VAN HET BROEDBESTAND

SITUATIE IN BELGIË

Algemeen wordt aangenomen dat de Grauwe Klauwier tot ongeveer midden deze eeuw een algemeen verspreide niet talrijke broedvogel in België was. Sinds de jaren zestig heeft zich echter in gans West-Europa een daling van het broedbestand ingezet. Van 5000 paren (begin jaren zestig) zakte het aantal broedvogels over 1000 paren in 1972 (Lippens en Wille, 1972) tot 570 paren in 1987 (Bagniet en Hoest, 1988). Het merendeel hiervan (400 paren) was in deze periode dan nog terug te vinden in Lotharingen, de Gaume en in de Oostkantons (Gabriëls, 1989).

SITUATIE IN LIMBURG

In de jaren vijftig was de Grauwe Klauwier in Limburg nog op vele plaatsen aan te treffen. Zo kon je hem 'overall' aantreffen in Noord- en Noordoost-Limburg, in de Maasvallei van Kinrooi tot Maasmechelen, in West-Limburg (Leopoldsburg, Beringen, Herk-de-Stad), in Houthalen, Hasselt en Zolder (Stevens, 1958). In de eerste atlasperiode (tot

Figuur 4
Ligging van de voornaamste voormalige broedgebieden in Noord-Limburg

1985) kon de soort nog in 42 uurhokken opgetekend worden. Dit aantal daalde in de tweede atlasperiode (tot 1992) tot een historisch dieptepunt van zes à zeven koppels (Hermans, 1994) (Figuur 1).

Ten opzichte van de eerste atlasperiode verdween de soort als broedvogel o.a. in de vallei van de

	oud kultuur- landschap		Wateringen				
	St-Maartensheide	Stamproyerbroek	Watering Lozen	Watering Hageven	De Holen Neerpelt	Watering Lommel	Watering St-Huibrechts-Lille
1955							
1956				2	3		
1957				1	1		
1958				3	4		
1959				1			
1960				2		2	
1961				4		11	
1962							
1963				3		6	1
1964			2	1		8	
1965						14	1
1966						10	
1967				1	1	25	
1968			3		3		
1969			2		4		1
1970			1		1		
1971							
1972							
1973	3						
1974		1	1		1		2
1975	4		2		1		
1976	6						
1977	3	1			1		1
1978	2	2	1			6	
1979	1	1	1	1		4	1
1980	2	3	3	0	1	3	1
1981	2	3	3	0		2	1
1982	2	3	2	0		2	
1983	2	3	2	0		2	
1984	3	3	2	0		2	
1985	3	2	3	0		2	
1986	4	1	1	0		1	
1987	5	0	2	0		1	
1988	3	0	2	0		4	
1989	2	0	1	0		1	
1990	3	0	1	0		1	1
1991	1	0	0	0	1	1	0
1992	3	0	0	0		0	0
1993	4	0	0	0	1	0	0
1994	6	0	0	0	0	0	0
1995	8	0	0	0	0	0	0

Figuur 2
Broedresultaten in de wateringen en het oud kultuurlandschap van 1955 tot 1995. De tabel geeft het aantal broedparen per gebied.

Zwarte Beek en in de Jekervallei. Het broedareaal kromp in tot Noord-Limburg. Hier kon de soort zich nog enige tijd handhaven in de "klassieke" broedbiotopen: de wateringen in het noorden en de oude kultuurlandschappen in het oosten van de Provincie (Figuur 4.).

In Limburg vormden de wateringen de voornaamste broedgebieden van de Grauwe Klauwier. Begin de jaren tachtig broedde de soort nog te Lommel-Kolonie, Het Hageven en De Holen te Neerpelt, te St-Huibrechts-Lille en deze van Lozerheide te Bocholt. In de jaren zestig werd de gezamenlijke populatie voor alle wateringen nog geschat op 70 koppels (Van Winkel, 1967). Dit biotoop bevatte ideale broedterreinen vanwege de afwisseling van vochtige en bloemrijke hooilanden met de ruigtevegetaties en houtkanten op

de hogere delen. Uit de literatuur blijkt dat de Gelderse roos vrijwel steeds als broedplaats gekozen werd. Het is in dit verband belangrijk te vermelden dat de wateringen eveneens een hoge botanische rijkdom kennen (Hermans, 1990) en als gevolg hiervan een vergelijkbare rijkdom aan kleine en grote insecten, de prooidieren van de Grauwe Klauwier.

In alle wateringen verdween de Grauwe Klauwier echter als jaarlijks broedvogel. Als eerste werd deze van Het Hageven verlaten (+/- 1980). Daarna verdween de soort uit de wateringen van St-Huibrechts-Lille en van Lozerheide (1990), uit deze van Lommel-Kolonie (1991) en tenslotte uit De Holen (1993) (Figuur 2).

De oude kultuurlandschappen in Noordoost-Limburg kenden een vergelijkbare evolutie. In de jaren tachtig broedde de soort nog in Veldhoven-Bocholt, op de St-Maartensheide-Bree, in de Brand-Neeroeteren en in het Stamproyerbroek-Molenbeersel. Hij verdween eerst uit Veldhoven-Bocholt, vervolgens uit het gebied de Brand-Neeroeteren. In het Stamproyerbroek kon de Grauwe Klauwier tot 1986 standhouden.

Dit maakt dat de enige levensvatbare broedpopulatie van Limburg en van gans Vlaanderen (mond. meded. Jan Gabriëls) voorkomt op de St-Maartensheide te Beek-Bree. In tegenstelling met de overige traditionele broedgebieden is hier zelfs een lichte toename van de populatie waar te nemen de voorbije twee jaren.

WATERINGEN EN OUDE KULTUURLANDSCHAPPEN

Zowel het oude kultuurlandschap als de wateringen zijn voor de Grauwe Klauwier voorkeurbiotopen in Limburg. Toch vertonen beide ekotopen veel verschillen in floristische samenstelling. Daarenboven verschillen deze beide landschapstypen op hun beurt nog eens sterk van de ons vertrouwde broedgebieden van de Grauwe Klauwier in de Gaume en de Argonne (kalkhellingen met verspreide meidoornhagen) in Noord-Frankrijk of van het Baggerveen (in kultuur gebracht hoogveen) in Nederland.

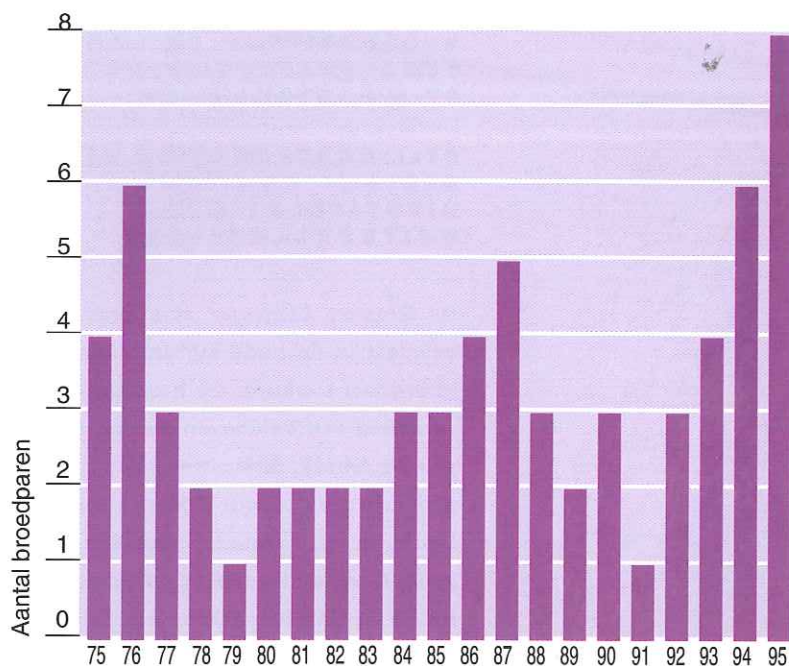
Het betreffen echter steeds kleinschalige landschapsstructuren waarin de rol van de mens (landbouwer) determinerend is. In deze zin is het te begrijpen dat destijds de Grauwe Klauwier als een kultuurvolger bestempeld werd (Van Winkel, 1967). Gemeenschappelijke kenmerken van de vermelde broedekotopen zijn steevast het kleinschalig karakter, de afwisseling van hooi- of graslanden met ruigte- en struikvegetaties in combinatie met een vrij extensieve wijze van landbouwbeheer.

Men kan uit deze vergelijking enkel besluiten dat deze soort meer afhankelijk is van de structuur en opbouw van het landschap, dan van de samenstelling van de vegetatie. Meer van belang is het feit dat al deze landschapstypen door hun variatie in structuren borg kunnen staan voor een hoge diversiteit aan o.a. insecten en kleine zoogdieren, de voedselbron voor deze vogel.

ZOEKEN NAAR OORZAKEN

Vaak wordt in verband met het verdwijnen van de Grauwe Klauwier verwezen naar de klimatologische omstandigheden, waarbij het klimaat in West-Europa zou gekenmerkt worden door koele en nattere zomers. Dit gegeven als oorzaak voor de inkrimping van het broedbestand in oostelijke en zuidelijke richting wordt op zijn minst in twijfel getrokken door andere auteurs. Het feit dat de twee voorbije zomers zeer warm en droog waren, waarbij de Limburgse populatie toch verder daalde, spreekt dit klimaatsgegeven tegen. Ook sluitende bewijzen voor de invloeden van de jaarlijkse trek en het gebruik van pesticiden in Afrika zijn er niet.

Alhoewel bovenvermelde oorzaken zeker zullen meespelen, moet het duidelijk zijn dat het verdwijnen van geschikte broedlocaties doorslaggevend is. Het Vlaamse landschap heeft grote veranderingen ondergaan als gevolg van een tendens naar grootschaligheid en een overgang naar monoculturen. Deze landschapsverandering ging gepaard met oppervlakkige ontwatering en een stijgend gebruik van meststoffen en bestrijdingsmiddelen.

Figuur 3
Verloop van het broedbestand
in de St-Maartensheide van
1975 tot heden

Door het verlies van landschapsstructuren beperkte het broedbestand van de Grauwe Klauwier zich al snel tot de Limburgse natuurgebieden en beekvalleien. In eerste instantie werden immers de agrarische landschappen als broedgebied verlaten.

Doch ook in de natuurgebieden bleek de situatie niet in het voordeel van de Grauwe Klauwier te evolueren. In de wateringen, de broedkamer van de soort, werden de traditionele beheerstechnieken (bevoeien van de hooilanden) gestaakt vanwege economische redenen. De waardevolle hooilanden raakten in onbruik, verruigden of werden beplant met populieren. Met het verdwijnen van het traditionele hooilandbeheer verdween hier ook de Grauwe Klauwier.

Van de oude kultuurlandschappen bleven in Limburg slechts relictten bewaard. Het sluipende verdwijnen van houtkanten, ruigtezones en het verharding van veldwegen brachten onherstelbare schade toe aan de landschappelijke variatie en bijgevolg aan de ekologische waarden. Het spreekt vanzelf dat het verdwijnen van dit landschapstype de mogelijkheden voor de broedpopulatie ernstig beknot heeft.

VERSPREIDING EN LAND- SCHAPSBESCHRIJVING IN DE ST-MAARTENSHEIDE

ST-MAARTENSHEIDE ALS RESTANT VAN EEN UITGESTREKT OUD- KULTUURLANDSCHAP

De Grauwe Klauwier is steeds broedvogel geweest in de oude kultuurlandschappen van Noordoost-Limburg. De broedpopulatie was er verspreid van Veldhoven-Bocholt over de vallei van de A-beek, St-Maartensheide tot het Stramproyerbroek. Door hogervermelde redenen kromp in deze zone de populatie in 20 jaar in zodat thans de huidige verspreiding zich beperkt tot de St-Maartensheide (zie Figuur 2). Sinds 1992 wordt de populatie op de St-Maartensheide nauwgezet gevolgd. De laatste jaren neemt de kleine populatie lichtjes toe van drie koppels in 1992 tot het aantal van acht broedparen in 1995 (Figuur 3).

Het natuurgebied St-Maartensheide wordt in het noorden begrensd door het vijvercomplex Mariahof - De Luysen. Dit vijvercomplex maakt de overgang naar het Stamproyerbroek. Het oud kultuurlandschap ligt in een brede zoom ten zuiden van dit vijvercomplex. Het betreft een afwisseling van kleinere en grotere loofhoutbosjes met hooi- en weilanden, ruigtezones en kleine moerasjes. Het landschap wordt hier evenwel bepaald door het veelvuldig voorkomen van lineaire landschapselementen zoals bomenrijen, houtkanten en ruigtezones. Voor de Grauwe Klauwier mogen heggen, houtwallen en veldbosjes niet verder dan 300 tot 400 m. uit elkaar liggen (Maréchal, 1993). Dit gemiddelde wordt voorlopig in het kleinschalige deel van de St-Maartensheide nog vlot behaald. De huidige broedgebieden liggen verspreid in een gebied van ongeveer 200 ha. In aansluiting op deze kernzone ligt evenwel nog een even groot potentieel interessant gebied voor de Grauwe Klauwier.

In het kerngebied heeft de soort sinds 1992 op 13 verschillende plaatsen gebroed. Dit gegeven en het feit dat de broedlocaties gemiddeld slechts

200 à 300 m uit mekaar liggen, bewijzen de relatieve gaafheid van het landschap. Tijdens het broedseizoen kon meermaals vastgesteld worden dat - vooral mannetjes - gaan buurten in andere territoria. Vaak worden hierbij grote afstanden overbrugd. Deze onderlinge contacten tussen de broedkoppels versterken de theorie dat de Grauwe Klauwier in ideale omstandigheden in semi-koloniaal verband broedt.

Van de 13 broedlocaties werden 2 broedplaatsen gedurende vier opeenvolgende jaren gebruikt, drie gedurende drie opeenvolgende jaren en 4 gedurende 2 opeenvolgende jaren. De plaats-trouw van de Grauwe Klauwier is een bekend gegeven.

SAMENSTELLING VAN HET BROEDBIOTOOP

Teneinde een beter inzicht te krijgen in het broedbiotoop werd de omgeving van 5 broedplaatsen binnen een straal van 200 m. in kaart gebracht. De gemiddelde samenstelling van het broed- en foerageerbiotoop wordt verduidelijkt aan hand van Figuur 5. Wat opvalt is de grote diversiteit van verschillende landschapselementen binnen het Grauwe Klauwier-habitat. Kwak en Stronks (1993) kwamen tot een gelijkaardige konklusie. In hun onderzoeksgebied te Winterswijk (Nederland) werden binnen de straal van 200 m. gemiddeld 8,2 verschillende landschapstypen geteld.

In de St-Maartensheide valt vooral op dat de omgeving een open karakter vertoont (64%). Deze openheid wordt gevormd door weilanden en hooilanden. Dit beantwoordt aan de specifieke jachttechniek van de Grauwe Klauwier waarbij korte vegetaties zeer belangrijk zijn, vooral bij slecht weer vermits er dan weinig vliegende insecten zijn.

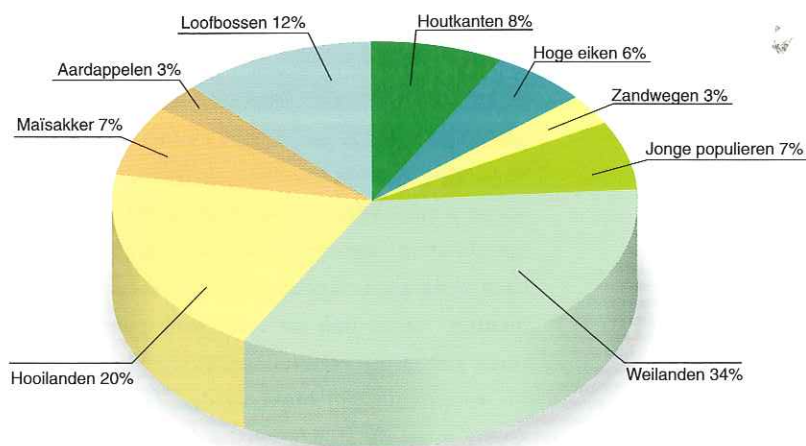
De aanwezigheid van akkerbouw (10%) is in dit deel van de St-Maartensheide een recent gegeven. Volgens onze waarnemingen lijkt de Grauwe Klauwier een beperkte aanwezigheid van maïsakkers in zijn territorium te aanvaarden. Enkel de toekomst zal uitwijzen in hoeverre de soort tolerant is t.o.v. de oprukkende maïs-akkerbouw op de St-Maartensheide.

Van groot belang voor de Grauwe Klauwier is het aandeel houtkanten en ruigten in dit open landschap. Deze lineaire landschapselementen zijn noodzakelijk als broedplaats en als voortplantingsplaats voor vele fauna-elementen. Op de St-Maartensheide broedt hij bijna steevast in een dichte, verstrengelde vegetatie van Zomereik, bramen, Wilde kamperfoelie en Hop. De ouderdom van de houtkanten zijn niet direkt van groot belang. Oude, doorgeschoten houtkanten zonder ondergroei zijn evenwel nutteloos als broedlocatie. Gevarieerde houtkanten, zowel in ouderdom als in breedte en hoogte zijn aangewezen.

Opvallend in de landschapsanalyse is het voorkomen van kleine en grote houtkanten (8%) en het voorkomen van bramenzones, relatief vrijstaand of verstrengeld met Zomereik, wilg of andere gewassen. Het voorkomen van bloemrijke soorten in de houtkanten zoals Inlandse vogelkers, Zoete kers, Gelderse roos en bramen (insekten!) verhogen de aantrekkelijkheid als broedbiotoop. In vergelijking met andere klauwiergebieden valt echter de volledige afwezigheid op van doorndragers als Meidoorn en Sleedoorn.

Ook zandwegen (3 %) blijken zonder uitzondering onderdeel te vormen van het broedterritorium. Zandwegen warmen relatief snel op en trekken hierdoor insecten aan. De Grauwe Klauwier is dan ook op deze plaatsen vaak jagend aan te treffen. Zandwegen worden bovendien vaak begrensd door bloemrijke wegbermen.

Verder bleek dat hij een grote voorliefde heeft voor gekapte of pas terug aangeplante populierbestanden (7%). In de eerste jaren na kapping ontwikkelt zich hier vaak een gevarieerde ruigtevegetatie waarbij opschietende bramenbulten determinerend zijn. Dit zijn kant-en-klare broedlokalities. Deze broedbiotopen zijn echter - zonder beheer - slechts enkele jaren geschikt wegens de verder schrijdende verruiging en evolutie naar bosstructuren. Zij worden bijgevolg al snel verlaten. Een volledig met bramen dichtgegroeide vegetatie is ongeschikt als jachtgebied. Bovendien zijn deze gesloten vegetaties minder geschikt als voortplantingsplaatsen voor insecten.

Figuur 5
Gemiddelde samenstelling van het habitat van de Grauwe klauwier in de St-Maartensheide binnen een straal van 200 m van de broedplaats

Uit de territoriumkartering en uit veldwaarnemingen blijkt verder dat de volwassen Zomer-eiken (6 %) een belangrijke rol spelen in het territorium. In het voorjaar worden de toppen van de eiken gebruikt als zangpost ter afbakening van het territorium. Verder vormen ze uitstekende loerposten bij het jagen. Bij dicht bij mekaar liggende territoria worden grensgeschillen in het voorjaar uitgevochten vanuit de toppen van deze eiken.

GRAUWE KLAUWIER ALS TOPINDICATOR VAN EEN BEDREIGD LANDSCHAPSTYPE

Het oud kultuurlandschap heeft een hoge ecologische en landschappelijke waarde. Het voorkomen van de Grauwe Klauwier in dit landschapstype is een garantie voor de gaafheid van het ekotoop.

In dit kader is het dan ook interessant na te gaan welke de aanwezige kensoorten zijn van het klauwierenbiotoop. Op de St-Maartensheide broedt de klauwier in de nabijheid van o.a. de Geelgors, (*Emberiza citrinella*), de Roodborsttapuit (*Saxicola torquata*), de Kleine Bonte Specht (*Dendrocopos minor*), de Spotvogel (*Hippolais icterina*), de Grasrus (*Sylvia communis*) en de Zwartkop (*Sylvia atricapilla*). Vooral de Geelgors en de Roodborsttapuit bereiken in dit kleinschalig gedeelte een hoge broeddichtheid.

Het gebied wordt verder gekenmerkt door het voorkomen van o.a. Boompieper (*Anthus trivialis*),

Torenvalk (*Falco tinnunculus*), Wespandief (*Pernis apivorus*), Goudvink (*Pyrrhula pyrrhula*) en Zwarte Specht (*Dryocopus martius*). In totaal telt het gebied een 80-tal broedvogelsoorten die kenmerkend zijn voor houtkanten, bossen, ruigten en natte weilanden. Er is in dit gebied, buiten sprinkhanen, libellen en vlinders geen systematisch onderzoek uitgevoerd naar andere fauna-elementen. Doch ook uit veldwaarnemingen blijkt reeds een grote verscheidenheid aan insecten. Uit waarnemingen blijkt verder dat de Grauwe Klauwier op de St-Maartensheide vooral jaagt op grote sprinkhanen, libellen, kevers en hommels.

HET PLAN GRAUWE KLAUWIER

Omdat ook op de St-Maartensheide (natuurgebied op het gewestplan) de kwaliteit van het kultuurlandschap bedreigd wordt, startte de lokale Wielewaalafdeling Regio Bree in 1992 met het "plan Grauwe Klauwier". Het betreft een aankoop- en beheersplan in functie van het behoud van de broedpopulatie.

Volgens dit plan wordt in eerste instantie getracht broedpercelen door aankoop veilig te stellen. Tot op heden lukten we erin om drie territoria aan te kopen en 2 territoria in beheer te krijgen.

Het aankoopritme is echter te laag om de totale broedpopulatie reële overlevingskansen te bieden. Vandaar dat bijkomend overgegaan werd tot het afsluiten van de provinciale ondersteuningsovereenkomsten met de lokale landbouwers. Het betreft 3-jarige kontrakten die de eerste noden op het vlak van landschapsbehoud kunnen lenigen. Op deze manier werden voor meer dan 21 ha belangrijke weilanden in de kernzone van scheuren gevrijwaard en bleven de omringende houtkanten gespaard.

Op termijn wordt echter het meest verwacht van het herstel en de herinrichting van het landschap. Het herstel van de kleinschalige landschapsstructuren bekomt men door het aanleggen van nieuwe houtkanten en ruigtezones. Hiervoor worden steeds streekeigen struiken en bomen gebruikt. Op deze manier worden aangekochte weilanden al snel door nieuwe houtkanten omringd. Grote weilanden worden door nieuwe houtkanten door-

sneden om het kleinschalige karakter te herstellen.

Bij het landschapsherstel wordt tevens aandacht geschonken aan het aanleggen van mantel- en zoomvegetaties in aansluiting op de vele loofhoutbosjes. Het landschapsherstel wordt waar mogelijk vervolledigd door een geschikt graslandbeheer uit te voeren met het oog op bloemenrijke vegetaties.

Op meerdere plaatsen in weilanden worden poelen of natte laagten gepland. In een vergelijkbaar landschapstype in Winterswijk (Nederland) wordt immers de faktor 'water' in 66% van alle Grauwe Klauwierhabitats aangetroffen (Kwak en Stronks, 1993). Herintroductie van poelen en laagten op de St-Maartensheide lijkt ons dan ook aangewezen. Hiervan wordt immers een bijkomende variatie van de insectenfauna verwacht (libellen). Uiteraard werden ook contacten gelegd met hogere overheden en instellingen.

Het Gemeentelijk Natuurontwikkelingsplan van de Stad Bree voorziet in dit verband specifieke maatregelen voor het behoud van de Grauwe Klauwier. Veel wordt in dit verband verwacht van het landinrichtingsplan Noordoost-Limburg van de Vlaamse Landmaatschappij dat o.a. de St-Maartensheide omvat.

EXPERIMENTEREN MET STRUKTUREN

Om de soort op de St-Maartensheide op termijn meer overlevingskansen te bieden werden enkele percelen specifiek heringericht in functie van de biotoopvereisten. Deze werden afgeleid uit literatuuronderzoek en uit eigen ervaring. Literatuurgegevens in verband met de biotoopvereisten zijn echter bijna steeds van toepassing op niet vergelijkbare klauwiergebieden (Eifel, Gauma, Argonne, Bargerveen.....). Er bestaan slechts weinig bruikbare gegevens over de biotoopvereisten van de soort in een oud kultuurlandschap dat ontwikkeld is op arme, zure gronden.

Een belangrijk experiment werd uitgevoerd op een voormalige bestand populier (4,5 ha). Dit perceel lag gunstig dankzij de centrale ligging t.o.v. de bestaande territoria. Na kapping werd

voor het perceel een specifiek beheersplan opgesteld (met goedkeuring van het bestuur Bos en Groen). Hierbij werd aandacht geschonken aan twee facetten.

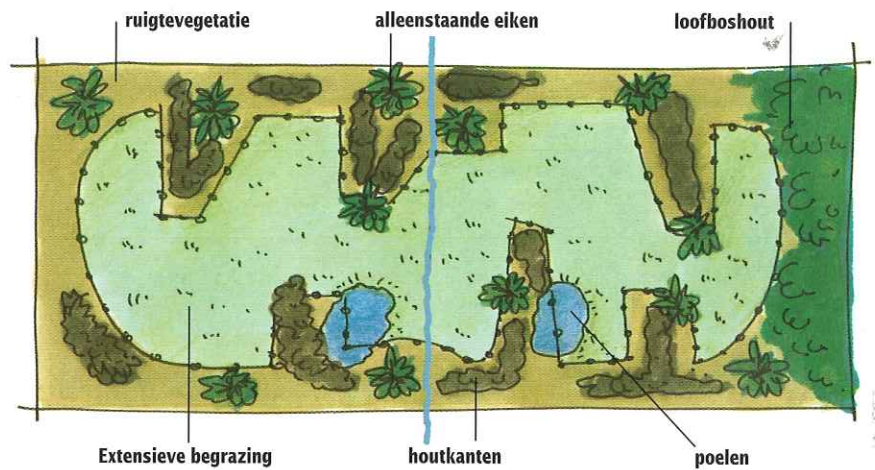
1. BESTENDIGING VAN HET KLEINSCHALIG KARAKTER

In functie hiervan werd een landschapspatroon uitgetekend waarin door het gericht inplanten van diverse houtkanten het kleinschalig effect benaderd werd (figuur 6). Deze heraanplanting gebeurde in 1993. De houtkanten werden geplant in diverse exposities t.o.v. de zon (creëren microklimaat).

De samenstelling van deze houtkanten werd afgeleid van de houtkanten in de omgeving.

Als struktuurdragers voor de toekomstige houtkant werden voornamelijk Zomereik, Gewone es en Hazelaar aangeplant. Daarnaast werden rijk bloeiende soorten als Gelderse roos, Inlandse vogelkers, Hondсроos en Zoete kers aangeplant.

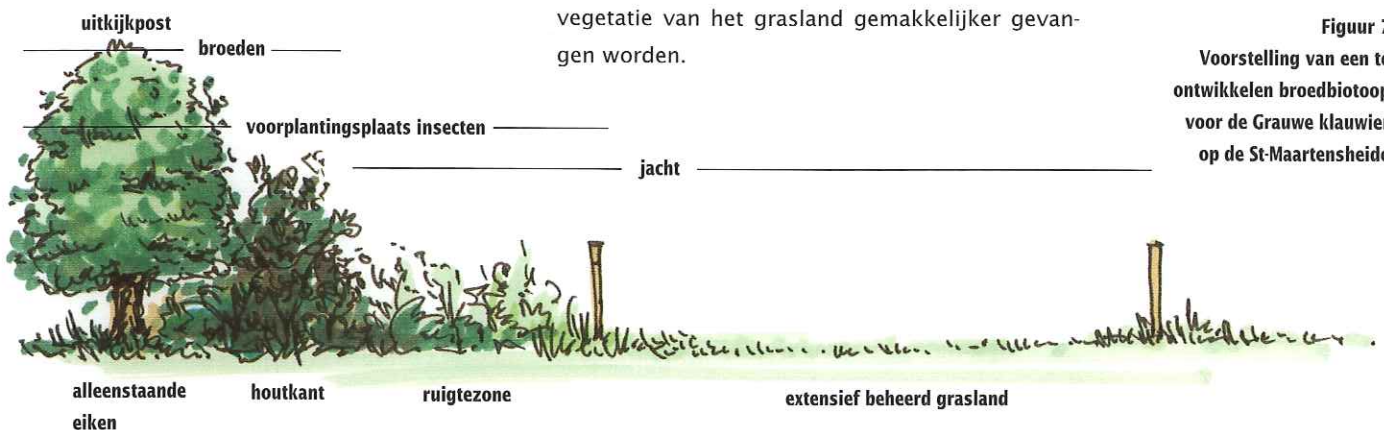
Gezien het belang van bramen in de houtkanten werden deze gelijktijdig aangeplant. De selectie van de aangewezen bramen (snelgroeiende soorten) werd gedaan door wijlen J. Van Winkel. Ze werden ingeplant in open zones van de houtkant of werden geplaatst tussen het andere plantgoed in. De bedoeling hiervan is dat op termijn gevarieerde houtkanten bekomen worden met een afwisseling aan openheid, expositie ten opzichte van de zon, hoogte en breedte. De houtkanten moeten de Grauwe Klauwier op termijn voldoende nestgelegenheid bieden

Figuur 6
Beheersplan voor het creëren
van Grauwe Klauwier-habitat

2. VARIATIE IN VEGETATIETYPEN

Er werd geopteerd voor een afwisseling in vegetatietypen (Figuur 7). In functie hiervan werd in het centrale deel van het perceel gekozen voor een relatief korte vegetatie, te bekomen via extensieve begrazing. Teneinde de kleinschaligheid te behouden werden in dit centrale deel verschillende inhammen aangelegd. Het is in deze korte vegetatie dat de Grauwe Klauwier gemakkelijk prooien kan vangen. Ook de afrastering met eiken weidepalen heeft haar betekenis. De Klauwier gebruikt deze paaltjes zeer vaak als loerpost. Ruigtezones maken de overgang tussen de houtkanten en het centrale grasland. Deze ruigtezones hebben een zeer belangrijke functie als voortplantingsplaats voor allerlei insecten, kleine zoogdieren en reptielen. Als deze prooien uit de dekking komen, kunnen ze in de relatief korte vegetatie van het grasland gemakkelijker gevangen worden.

Figuur 7
Voorstelling van een te
ontwikkelen broedbiotoop
voor de Grauwe klauwier
op de St-Maartensheide

Broedbiotoop van de Grauwe Klauwier in de St-Maartensheide

Introductie van bramenzones en houtkanten op het aangekochte perceel in de St-Maartensheide

Verder werden op verschillende plaatsen alleenstaande Zomereiken geplant. Deze moeten uitgroeien tot volwassen alleenstaande bomen (loerposten, afbakening territorium).

Eind 1996 zullen op twee plaatsen natte laagten gecreëerd worden. Bedoeling hiervan is om de diversiteit van flora en fauna-elementen nog te verhogen (libellen).

Uiteraard is deze werkwijze bijzonder artificieel en kan niet gesproken worden over een natuurlijke evolutie of successie van de vegetatie. Voor de Grauwe Klauwier lijkt deze vorm van natuurbeheer echter aangewezen. In feite trachten we oude landbouwtechnieken in ere te herstellen. De structuur van een oud kultuurlandschap is immers ook door mensenhanden gekneed. Het resultaat van dit experiment zal echter pas na 4-5 jaren nauwkeurig ingeschat kunnen worden als de aangeplante houtkanten tot volle ontplooiing gekomen zijn. Op het moment dat het 'ideale' broedbiotoop bereikt wordt, zal de natuurlijke successie moeten gestopt worden. Dit kan door middel van een actief beheer (verjongen van de houtkanten, verjongen van de ruigtevegetaties), net zoals de landbouwer destijds deed.

EERSTE SUCCESJES

Vanaf 1993 tot heden kende de gestuurde evolutie van dit perceel al succes. In 1994 verbleef er gedurende lange tijd een ongepaard mannetje Grauwe Klauwier. Dat zelfde jaar verbleef er gedurende 1 week in volle broedperiode ook een zingend mannetje Roodkopklauwier (*Lanius senator*). In 1995 mochten we er het eerste broedsucces van een koppeltje Grauwe Klauwier begroeten (1 juv.), terwijl er tevens 1 ongepaard mannetje verbleef. Daarnaast streepten we op dit perceel o.a. 3 koppels Roodborsttapuit, 3 koppels Boompieper, enkele koppels Geelgors en tientallen Grasmussen aan. In het voorjaar baltste er een koppel Watersnip (*Gallinago gallinago*) (niet gebroed). Het is de bedoeling de verdere vegetatieve en avifaunistische evolutie op de voet te blijven volgen.

Uit deze gegevens kan afgeleid worden dat het beheer in functie van de Grauwe Klauwier ook uitstekend geschikt is voor andere, al dan niet bedreigde, fauna-elementen.

SAMENVATTING

Op tien jaar tijd stortte de Limburgse populatie Grauwe Klauwier in mekaar. De afname van het broedbestand was reeds vanaf de jaren zestig merkbaar, maar zette zich sterk door vanaf de

jaren tachtig. Als voornaamste reden kunnen het verruigen en aanplanten van de wateringen en structuurverlies van oude kultuurlandschappen aangehaald worden.

Momenteel kan de soort zich in Limburg enkel handhaven op de St-Maartensheide te Beek-Bree.

Om deze populatie overlevingskansen te bieden in dit oud kultuurlandschap (natuurgebied op het gewestplan) stelde Wielewaal afdeling Regio Bree het "plan Grauwe klauwier" op. Door een gerichte strategie van aankoop, onderhoudskontrakten en landschapsherstel kon de populatie zich niet alleen handhaven maar zelfs lichtjes toenemen. Van het beheer in functie van de Grauwe Klauwier profiteren uiteraard vele andere flora- en faunaelementen. Het oud kultuurlandschap wordt een zeldzaam gegeven in Limburg.

Om de soort bijkomende overlevingskansen te bieden, worden op aangekochte percelen "experimenten" uitgevoerd met betrekking tot het nabootsen van broedbiotopen. Deze artificiële manier van natuurbeheer bleek alvast succes te hebben. Na verloop van tijd en verder onderzoek kan wellicht een bruikbaar beheersplan opgesteld worden dat voor andere klauwiergebieden dienstig kan zijn.

DANKWOORD

Voor het samenstellen van dit artikel gaat mijn dank uit naar Lehaen H., Korsten J., Verstraeten F., Geunes P., wijlen Van Winkel J., Mertens A. en naar de inventarisatiegroep van Wielewaal Bree.

REFERENTIES

BAUGNIET, S & S. LHOEST, 1988. Grauwe Klauwier, *Lanius collurio*. In: Devillers et al., Atlas van de Belgische Broedvogels, K.B.I.N., Brussel, p. 328 - 329.

GABRIELS, J., 1985. Atlas van de Broedvogels in Limburg, Lisec-Bokrijk.

GABRIELS, J., 1989. Grauwe Klauwier, *Lanius collurio*. In: Vogels in Vlaanderen, Voorkomen en verspreiding, Bornem: I.M.P., p.353 - 354.

HERMANS, P., 1990. De Wateringen. In: Berten, B., Natuur en Flora in Limburg, p. 149-155.

HERMANS, P., 1994. De Grauwe Klauwier *Lanius collurio*. In: Gabriëls, J., J. Stevens & P. Van Sanden, Broedvogelatlas van Limburg, veranderingen in aantal en verspreiding na 1985, p. 294-295.

KWAK, R. & J. STRONKS, 1993. Heeft de Grauwe Klauwier een toekomst in het kleinschalig kultuurlandschap. Het Vogeljaar 41: 20 - 25.

LIPPENS L. & H. WILLE, 1972. Atlas van de vogels van België en West-Europa, Lannoo, Tielt.

MARECHAL, P., 1993. Over externe factoren die de habitatkwaliteit van de Grauwe Klauwier (*Lanius collurio*) beïnvloeden. Het Vogeljaar 41: 34 - 48.

STEVENS, K., 1958. Grauwe Klauwier. In: De vogels van Limburg. Wielewaal 24: 289 - 292.

VAN WINKEL, J., 1967. Verkenning naar de ecologische karakteristieken van het Grauwe klauwier in Noord-Limburg. Wielewaal 33 : 65 - 75 en 97 - 108.